Floravärdarna i Skåne Rapporterar

Trubbstarr i Skåne

Kjell-Arne Olsson & Charlotte Wigermo

Figur 1. Invid Idrottsplatsen i Åhus finns en liten fin lokal för trubbstarr. 2015 blommade omkring 150 strån. Foto: Alf Porenius 2011-05-17.

Liten och tanig, trubbstarr *Carex obtusata* är ingen växt med stora gester. Det är mest några få veckor i maj den ger sig till känna. Det är då, när den blommar och ståndarknapparna lyser ljusgula, man har störst chans att hitta den. Oftast tycks fruktsättningen vara dålig så efter blomningen kan den vara som bortblåst från en lokal. Trubbstarr är en av våra ovanligaste växter. I Norden finns den bara i nordöstra Skåne, från Åhus i söder till gränsen mellan Kristianstad och Brömölla kommuner i norr, samt på Öland där den växer på ett 50-tal lokaler framför allt i den norra delen av landskapet. På vår nationella rödlista är trubbstarr klassad som Starkt hotad (EN). Att trubbstarr är en speciellt värdefull art visar mailet jag fick från Jan Thomas Johansson i våras:

”Trubbstarren är Skånes intressantaste kärlväxtart sett från växtgeografisk synpunkt. (Det är naturligtvis en mycket personlig bedömning av vad som är intressantast, även växtgeografiskt.)

Carex obtusata är en i huvudsak sibirisk starrart. I Europa är den inskränkt till sydöstra Sverige, några lokaler i nordöstra Tyskland och några lokaler i Ukraina. För övrigt är det Ryssland och österut som gäller. I Tyskland är den i stort sett utdöd (möjligen finns den kvar på någon lokal). I Sverige finns den bara på Öland (minskande) och på östra Kristianstadsslätten. Vi har alltså i Sverige ett stort ansvar för arten, eftersom vi numera troligtvis är ensamma om den utanför Ryssland och Ukraina.

Förmodligen invandrade *Carex obtusata* till Sverige under tundraperioden strax efter senaste nedisningen. Möjligen fanns den i Mellaneuropa under

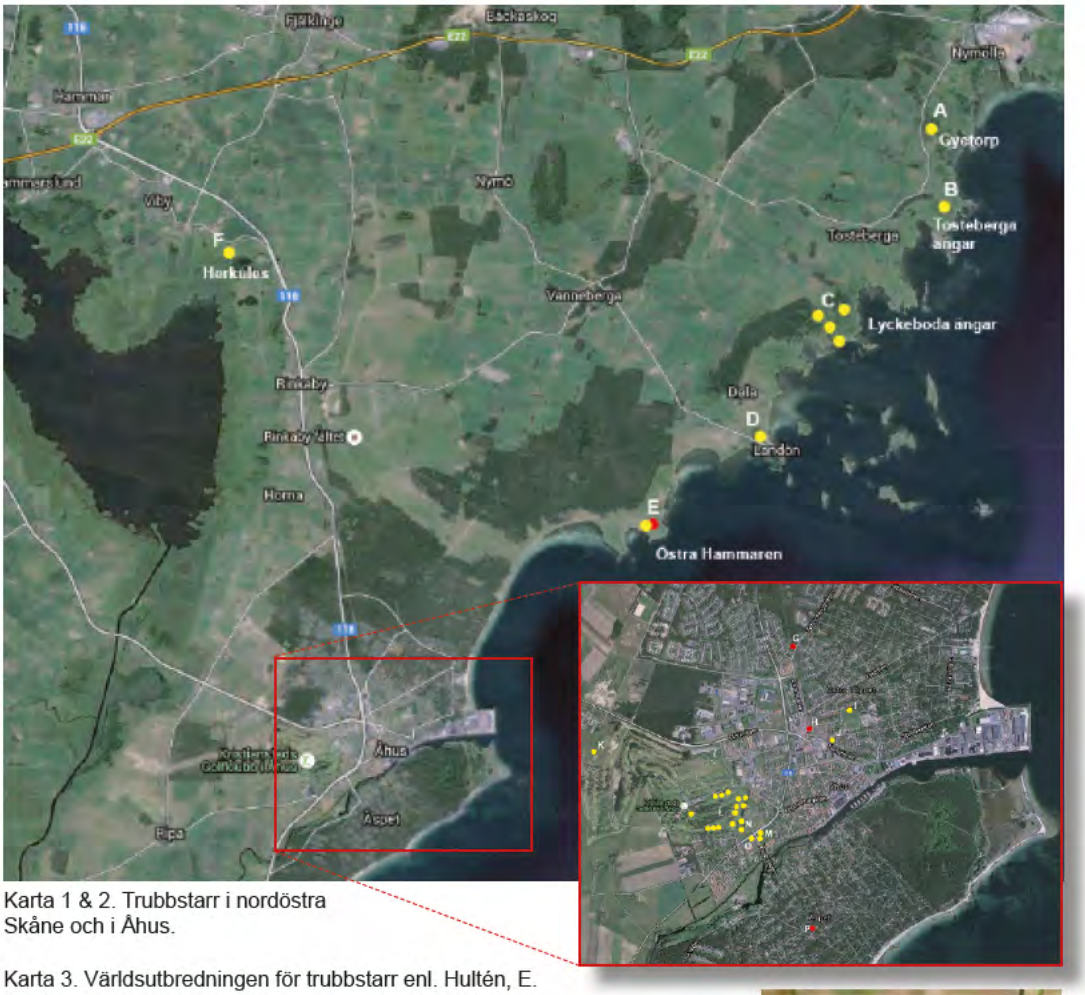
Figur 2. Trubbstarr vid Idrottsplatsen i Åhus. Foto: Alf Porenius 2011-05-17.

istiden. Alltså sannolikt en glacialrelikt. Den verkar ha mycket liten benägenhet att sprida sig med frön, men får den chans så kan den säkert tillväxa rätt avsevärt med jordstammar."

Vårfloran i Åhus är allt annat än överdådig. Vårblommande lundväxter saknas nästan helt och i vägkanterna är hästhov *Tussilago farfara* ersatt av ängsvårlök *Gagea pratensis*. Därför har det alltid varit skoj att på vårkanten cykla omkring och kolla upp lokalerna för trubbstarr i trakten. 2014 och 2015 gjordes inventeringen mera systematiskt och inkluderade även övriga lokaler i nordöstra Skåne. Lokalerna Gyetorp, Tosteberga ängar och Lyckeboda ängar gjordes tillsammans med floravårdsgruppen i Kristianstad och Herkules är en ny lokal som upptäcktes av Åke Svensson 2014. Förutom de lokaler som beskrivs närmare här, har en lokal i Oppmanna och en i Gärds Köpinge besökts i maj 2015. På dessa två lokaler har trubbstarr uppgivits på 1960-talet. Något återfynd

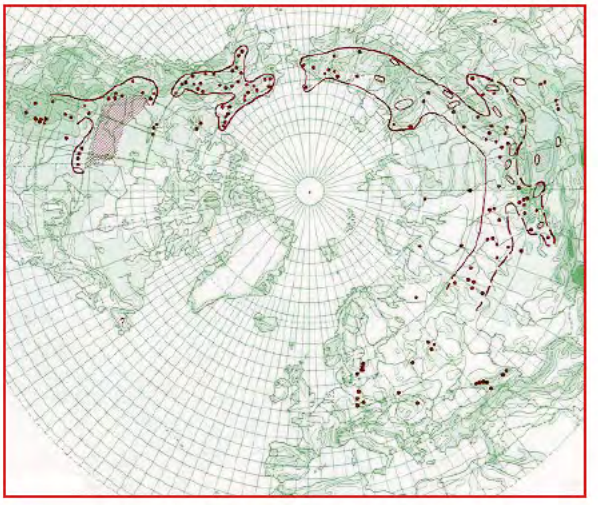
Tabell 1. Lokaler för trubbstarr i Skåne, antal blommande strån 2014-2015 samt hävdform.

Lokal	Antal	Kommentar
A. Gyetorp	20	hävdat
B. Tosteberga ängar	160	hävdat
C. Lyckeboda ängar	>1800	hävdat
D. Landön	68	hävdat
E. Östra Hammaren	315 + 0	hävdat
F. Herkules	250	hävdat
G. Vannebergavägen	0	senast 1985
H. O Statoil	0	senast 2005
I. Åhus Idrottsplats	150	ohävdat
J. Talldungens dagis	300	gräsklippn.
K. "Hålan", golfbanan	250	ohävdat
L. Golfbanan, östra	>2000	slåtter
M. Kalvatäppan	ca 1400	delv. hävdat
N. Transval	>1000	ohävdat
O. Möllebackshemmet	105	ohävdat
P. Tångvägen	0	senast 1990

Karta 1 & 2. Trubbstarr i nordöstra Skåne och i Åhus.

Karta 3. Världsutbredningen för trubbstarr enl. Hultén, E. & Fries, M. 1986. *Atlas of North European vascular plants.*

Figur 3. Trubbstarr.
Foto: Alf Porenius.

Figur 4. Lokalen för trubbstarr vid Gyetorp röjdes för några år sedan men är åter stadd i kraftig igenväxning med bl.a. slån och rosor. Foto: K.-A. Olsson.

gjorde jag inte och tyvärr tycks det inte finnas några belägg från dessa lokaler, som dock än idag förefaller lämpliga för trubbstarr. Lokalen i Oppmanna är en naturbetesmark med bl.a. backsippa *Pulsatilla vulgaris* och luddfingerört *Potentilla heptaphylla* och lokalen i Köpinge en sandig, betad backe med arter som sminkrot *Litospermum arvense* och sanddådra *Camelina microcarpa*.

Lokaler för trubbstarr i Skåne

A. Gyetorp

Gyetorpskärret i gränsen mellan Kristianstad och Bromölla kommuner besöks av många botanikintresserade under vår och försommar. På väg ut mot kärret går man igenom en hasseldunge och kommer ut på en öppen torräng (figur 4.). Då dras gärna blicken mot havet och kärret, som med majvivor *Primula farinosa* och oräkneliga orkidéer, skymtar mellan träden. Även om här växer rikligt med både Sankt Pers nycklar *Orchis mascula,* backsippa *Pulsatilla vulgaris* och gullviva *Primula veris* är det nog få som tittar ner och lägger märke till att det växer trubbstarr strax intill stigen. Då trubbstarren är mycket fåtalig, under LBF:s floraväktarexkursion i maj 2014 fann vi bara 20 strån, är den även svår att hitta.

B. Tosteberga ängar

Täppet står det på kartorna men naturreservatet är mest känt under namnet Tosteberga ängar. Hit vallfärdar människor med picknickkorgar på vår och försommar för att njuta av den överdådiga floran. Bland många rara örter som förekommer rikligt, kan specialiteter som göknycklar *Orchis morio* och fältnocka *Tephroseris integrifolia* nämnas. Även trubbstarr finns i området. Floravårdsgruppen i Kristianstad letade efter den en tisdagskväll i maj 2014. Vi hade först besökt Gyetorp för att skärpa blicken på trubbstarr. Men vad hjälpte det! Fastän vi var ett helt gäng kunde vi inte hitta

den trots att vi letade länge. Tur att Anders Johansson åkte dit igen till helgen. Han lyckades bättre och kunde räkna in 160 strån. Vi måste nästan ha trampat på den vid vårt besök några dagar tidigare.

C. Lyckeboda ängar.

Lyckeboda ängar påminner om Tosteberga ängar, men hit ut är det inte så många som hittar. Ängarna ligger lite avsides och det är besvärligt att parkera mer än 1 á 2 bilar här. Men floravårdsgruppen har regelbundet besökt området, framför allt för att inventera backsippa, luddfingerört *Potentilla heptaphylla*, krutbrännare *Orchis ustulata* samt sumpoch kustgentiana *Gentianella uliginosa* et. *G. baltica*, de sistnämnda oftast med klent resultat. Alltedan Stefan Ekmans inventering av Trolle-Ljungby socken på 1980-talet är Lyckeboda ängar även känt för sina förekomster av trubbstarr. I våras besökte floravårdgruppen Lyckeboda för att leta efter denna. Tre av förekomsterna hittade vi snabbt och sammanlagt kunde vi notera uppemot två tusen strån. På den fjärde gick vi emellertid bet att finna den lilla starren. En vecka senare åkte jag själv tillbaka, och med lite besvär lyckades jag hitta några få strån på en låg vall utmed havet. Det var just här jag såg trubbstarr för första gången på 1970-talet.

D. Landön

Landön är en halvö som sträcker sig ut i Hanöbukten. Strax väster om bebyggelsen finns en liten naturbetesmark med en fin torrängsflora. När jag besökte denna för några år sedan var det för att leta efter luktvädd *Scabiosa canescens* som har ett par små förekomster här. Det jag kommer ihåg tydligast är att vädden var så ovanligt lågvuxen, knappt högre än en välvuxen trubbstarr. Men detta var i augusti och då finns det inga spår av starren. I maj 2015 var den emellertid lätt att finna. Knappt 70 strån kunde jag räkna till på ett några kvadratmeter stort område.

E. Östra Hammaren

Kuststräckan från Fårabäck till Landön tycker jag är den finaste i nordöstra Skåne. Mera öppen och inbjudande, inte så igenvuxen av slån-, hagtorn- och rosenbuskage som den är mellan Lyckeboda och Blekingegränsen. Na-

Figur 5. Vid Östra Hammaren växer trubbstarr nära havet. Foto: K.-A. Olsson.

Figur 6. Sandstäppen i "Hålan" på Västra banan i Åhus transporterades hit för ett decennium sedan. Foto: K.-A. Olsson.

turen är varierad med torrängar, kärr, fuktängar och havsstrandfragment. På kullarna närmast Landön kan man till och med hitta små partier med sandstäpp. Vid Östra Hammaren har trubbstarr blivit noterad från två närbelägna platser. När jag besökte lokalen i våras hittade jag den första förekomsten efter ett par minuter (figur 5). Den andra förekomsten, ett hundratal meter österut, såg än lämpligare ut för trubbstarr än den första så detta floraväktaruppdrag borde vara snabbt överstökat. Men hur jag än sicksackade mig fram över betesmarken var det stört omöjligt att hitta någon trubbstarr. Här liksom på övriga lokaler norr om Åhus är vår- och backstarr *Carex caryophyllea* och *C. ericerorum* vanliga starr. När dessa bara har ett enda honax och detta är tätt tryckt intill hanaxet, kan de vara förvillande lika trubbstarr. Så det blev många gagnlösa hukningar för att känna efter om det fanns ett eller två ax på stråna.

F. Herkules

Naturreservatet har fått sitt udda namn efter det tegelbruk som en gång i tiden låg här. Idag är tegelbruksdammarna en fin fågellokal. Den mesta marken i reservatet är fuktig eller blöt men utmed gång- och cykelvägen i norr finns en liten kulle med en trevlig torrängsflora. Här växer bland annat luddfingerört *Potentilla heptaphylla* och trubbstarr. Detta är den enda nya lokalen för trubbstarr under 2000-talet i Skåne. Det var Åke Svensson som hade ögonen med sig och upptäckte 250 strån 2014.

G. Vannebergavägen

Banvallen vid Vannebergavägen i den norra utkanten av Åhus gällde en gång i tiden som en bra drive-in-lokal för trubbstarr. De senaste femton åren har jag nog kört in här med min cykel minst en gång om året, men aldrig har jag sett till någon trubbstarr. Då här fortfarande finns till synes lämpliga ytor för den

att växa på, känns det en smula snopet att inte kunna hitta den. Senast trubbstarr noterades här är troligen 1985. Men jag ger mig inte. Nästa år kommer jag cykla dit igen för att leta efter trubbstarr och, mellan spåren lite längre norr ut, alvarveronika *Veronica precox* som vissa år finns här i några få exemplar.

H. Öster om Statoil

Strax öster om bensinmacken Statoil fanns den finaste sandstäppen inne i Åhus tätort fram till för tio år sedan. Lokalen var en gammal sandtäkt som troligen kom till när en järnvägsviadukt byggdes i mitten av 1930-talet. Den gamla täkten fylldes ut med schaktmassor 2004 och där det tidigare vuxit rikligt med t.ex sandnejlika *Dianthus arenarius*, tofsäxing *Koeleria glauca*, sandsvingel *Festuca polesica* och trubbstarr ligger nu en grå, och väldigt ful, bowlinghall. Men växterna lever fortfarande! Läs om detta under lokal K.

I. Åhus idrottsplats

Mellan idrottsplatsen och Paradisvägen finns en talldunge som genomkorsas av flera stigar. I den västra delen av dungen finns en öppen yta intill idrottsplatsen med en fin flora (figur 1). När familjen flyttade till kvarteret som gränsar till idrottsplatsen hade vi boxern Molly. Under hundpromenader gick jag i stort sett dagligen genom talldungen och hade naturligtvis lagt märke till att det växte arter som sandnejlika *Dianthus arenarius*, tofsäxing *Koeleria glauca* och solvända *Helianthemum nummularium* längst i väster. Men det var många hundpromenader, och flera år senare som jag böjde mig ner och lade märke till att här även växte trubbstarr. När jag väl fått ögonen på ett strå dök alla de andra upp i synfältet en efter en. På en yta av några tiotal kvadratmeter brukar det blomma drygt 100 strån.

J. Talldungens daghem

Vid Talldungens dagis finns en extensivt klippt gräsmatta med ett bollplank där jag för några år sedan upptäckte en fin liten lokal för trubbstarr. Det brukar vara lätt att räkna till några hundra strån, de flesta i kanten av gräsmattan intill en klippt häck. Talldungen var tidigare det yngsta barnbarnets dagis, så att ibland hämta henne och samtidigt kunna floraväkta, var alltid en trevlig kombination.

K. ”Hålan” på Västra golfbanan

Mellan Statoil och Musketörsgatan i centrala Åhus fanns en kommunalägd tomt med en mycket värdefull sandstäpps- och torrängs-

Figur 7. I golfbaneruffarna på Östra banan i Åhus finns många bestånd av trubbstarr. Foto: K.-A. Olsson.

flora (Lokal H). För ett decennium sedan var området detaljplanerat och skulle exploateras och bebyggas. För att rädda en del av denna vegetation bekostade golfklubben att omkring 250 m² skalades av och flyttades till en mindre täkt nordväst om hål 7 på Västra banan som anlades under dessa år. Denna transport av sand och växttäcke genomfördes under en dag i november 2004 då en av Skanskas lastare körde i skytteltrafik mellan Statoil och golfbanan. Veckan efter denna flytt fyllde kommunen den gamla sandtäkten vid Statoil med jord- och sandmassor. Under 2005 blommade alla ovanliga växter fint på sin nya växtplats och våren 2006 kunde hundratals strån av trubbstarr noteras. Flytten av vegetationen med bl.a. sandnejlika *Dianthus arenarius,* tofsäxing *Koeleria glauca*, sandsvingel *Festuca polesica*, axveronika *Veronica spicata*, fältsippa *Pulsatilla pratensis*, solvända *Helianthemum nummularium,* sandglim *Silene conica*, trubbstarr och sanddådra *Camelina microcarpa* lyckades över förväntan väl och än idag förekommer de flesta rikligt i hålan (figur 6). Flera hundra blommande strån av trubbstarr brukar kunna räknas in.

L. Åhus golfbana, Östra banan

Kristianstads Golfklubb flyttade från Rinkaby till Åhus 1942. På det område som då gick under namnet Västra Täppet anlades en 9-hålsbana som utökades till 18 hål 1968 (Östra banan). Marken är här torr och sandig och har tidigare använts i ett extensivt åkerbruk och som betesmark. I ruffarna inom ett omkring 15 hektar stort område i den södra delen av Östra banan finns omkring 15 närbelägna bestånd av trubbstarr mest skilda åt av fairways, greens och tees (figur 7). Golfbanan är en av de hittills ganska få banor i Sverige som är miljöcertifierad och i ett avtal med Biosfärsområde Vattenriket i Kristianstad ska bl.a. fairways

Figur 8. På Kalvatäppan växer trubbstarr både på den hävdade och ohävdade delen. Foto: K.-A. Olsson,

Figur 9. Vid Möllebackshemmet finns en liten ohävdad backe med bl.a. trubbstarr. Foto: K.-A. Olsson,

Figur 10. Området mellan kyrkogården i Åhus och stadsdelen Transval har varit ohävdat under lång tid men hyser trots detta flera fina bestånd av trubbstarr. Foto: K.-A. Olsson,

på banan skötas genom årlig slåtter på hösten, en åtgärd som utan tvekan är gynnsam för en art som trubbstarr. I området brukar trubbstarr kunna räknas i flera tusen blommande strån och ett av bestånden är det enda där jag sett en rik fruktsättning under alla år som jag följt arten.

M. Kalvatäppan

Kalvatäppan är en öppen gräsmark strax söder om den medeltida stadskärnan i Åhus. Förutom de senaste åren har Kalvatäppan varit ohävdad sedan lång tid tillbaka (figur 8). Sedan ett par år tillbaka betar ett par stora, kallblodshästar täppan på somrarna, när de inte sommarjobbar med att dra sightseeingvagnar med turister i Åhus. Hästarna kommer inte förrän i slutet av juni vilket bör vara gynnsamt för trubbstarren som växer rikligt i de södra och sydvästra delarna av Kalvatäppan. Ulla Ekvall, som bor på gården strax intill Kalvatäppan, kommer ihåg att hennes farfar Nils Nilsson hade häst på bete på Kalvatäppan på 1950-talet. Nils dog 1958 och därefter avvecklades jordbruket och marken såldes av. För omkring 10 år sedan exploaterades och bebyggdes de östligaste delarna av Kalvatäppan och tyvärr finns det nog fortfarande krafter på Kristianstads kommun som vill exploatera även den resterade delen. Detta måste förhindras! På Kalvartäppan växer ytterligare en starkt hotad växt, nämligen luktvädd *Scabiosa canescens*.

N. Transval

Utanför den medeltida stadsmuren (trans vall) låg S:t Jörgens hospital som var en institution för spetälska. Mellan kyrkogården i Åhus och det nutida villaområdet Transval finns ett öppet område som påminner mycket om Kalvatäppan (lokal M, figur 10). Ingen kan erinra sig att någonsin ha sett några betesdjur här. Så området måste ha varit ohävdat i minst ett halvt sekel. Men detta tycks inte, trots tät och grov gräsvegetation, hindra trubbstarr från att trivas här. 2015 kunde jag räkna till mer är

tusen blommande strån. De senaste åren har gräset på delar av området slagits.

O. Möllebackshemmet

Strax söder om Kalvatäppan (lokal M) men på andra sidan av Äspetvägen finns en liten sandig gräskulle med ett fint litet bestånd av trubbstarr (figur 9). 2015 fann jag drygt 100 blommande strån här. Delar av backen slås numera på hösten.

P. Tångvägen

Trubbstarr är känd från Äspet sedan 1930-talet. Här återfann Håkan Wittzell arten i en vägkant vid Tångvägen under inventering för Skånes Flora i början av1990-talet. Jag har förgäves letat efter trubbstarr här under flera år.

Trubbstarr är en väldigt speciell art av stort växtgeografiskt intresse. I "Västeuropa" finns huvudbestånden av den på Öland och i östra Skåne. I övrigt får man bege sig österut till Ukraina och Ryssland, och då framför allt Sibirien, för att hitta den. Med denna bakgrund är det en smula märkligt att trubbstarr inte finns med i EU:s habitatsdirektiv över arter som vi i Sverige har ett speciellt ansvar för (liksom vi t.ex. har för en art som sandnejlika).

Trubbstarr är inte fridlyst och i åtminstone Skåne har dess lokaler ett otillräckligt skydd. Det är bara förekomsterna på Tosteberga ängar och vid Herkules som finns på naturreservat. Vi får hoppas att drömmen om ett kustreservat liknande det på Bjärehalvön i en nära framtid även blir verklighet för kustremsan mellan Åhus och Blekingegränsen. Det är även angeläget att några av förekomsterna inne i Åhus tätort får ett varaktigt skydd och en lämplig skötsel. Här är exploatering i form av ny bebyggelse alltid ett överhängande hot. Exempelvis borde bestånden kring Kalvatäppan/Transval och i ruffarna på golfbanan vara enkla att skydda. En angelägen uppgift för såväl Länsstyrelsen i Skåne som för Kristianstads kommun! För även om trubbstarr är en tuff och härdad liten tundraväxt, behöver den säkert lite hjälp för att på sikt överleva i dagens skånska landskap.

